

KÖZIRAT A SZEMÉLYES ADATOK VÉDELMEÉRŐL

Miben áll az információs önrendelkezés joga?

A személyes adatok védelméhez való jog biztosítja, hogy az egyén maga rendelkezzen a személyével kapcsolatba hozható adatok nyilvántartásáról, felhasználásáról. A rendelkezési jog azt jelenti, hogy a személy azonosítására alkalmas adatokat – az úgynevezett személyes adatokat – csak az érintett beleegyezésével lehet rögzíteni, illetve továbbítani. Nevünk, címünk, foglalkozásunk, etnikai hovatartozásunk, egészségi állapotunk mind-mind olyan adat, mely fölött magunk kell, hogy rendelkezünk. Az információs önrendelkezési jog az adatvédelemhez való jog megfogalmazása. Szerencsés elnevezés, mert tartalmazza az egyén aktív rendelkezési jogát: nem csupán védettséget élvezünk, de aktívan dönthetünk is adatainak kezeléséről.

Miért kell védeni személyes adatainkat?

A személy azonosítására alkalmas, az őt jellemző adatok birtokában bárki, aki azokhoz hozzáfér, képet alkothat az adott emberről, anélkül, hogy őt személyesen ismerné. Ha személyes adataink hozzájárulásunk nélkül nyilvántarthatók és továbbíthatók lennének, akkor az állami vagy egyéb szervek tudunk nélkül megismerhetnék személyes tulajdonságainkat, magánéletünk tényeit, felfogásunkat, vagyoni helyzetünket, akár betegségeinket is. Betekintést nyerhetnének életünk legszemélyesebb rétegeibe, következtetéseket vonhatnának le rólunk, esetleg sorsunkat érintő döntéseket hozhatnának anélkül, hogy ehhez egyetértésünket adtuk volna.

A személyi jegyektől megfosztott - anonimizált - adatokra már nem terjed ki a védelem, hiszen ha az adat már nem köthető az adott személyhez, akkor az illetőnek nem is okozhat hátrányt, ha statisztikai, vagy tudományos célokra felhasználják. Az egyén lelkiismereti szabadsága körébe tartozik például, hogy a kötelező katonai szolgálat letöltésekor fegyveres szolgálat helyett a polgári szolgálatot választja. Nem tartozik a nyilvánosságra, hogy kik voltak személy szerint azok a hadkötelezettek, akik így döntöttek – ugyanakkor

kötöttségek nélkül publikálható az az adat, hogy Magyarországon hányan választják a polgári szolgálatot.

Melyek az adatvédelem nemzetközi alapelvei?

Az információs önrendelkezés viszonylag új keletű polgári jog, megszilárdulása a 20. század második felére tehető. Az angolszász országok élen jártak a kodifikációban: az Egyesült Államokban 1966-ban, az Egyesült Királyságban 1984-ben foglalták először törvénybe az adatvédelmi szabályokat. Az első kötelező érvényű nemzetközi előírásnak az Európa Tanács 1981-es adatvédelmi egyezménye tekinthető. A határokon átnyúló adatforgalom gyors növekedésére reagálva az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 1995-ben irányelvekbe foglalta, hogyan valósítható meg az a kettős célkitűzés, hogy az adatok szabadon áramolhassanak a határokon át, ugyanakkor az adatok védelme se szenvedjen csorbát. A 95/46/EC számú irányelvek tovább erősítették a személyes adatok gépi feldolgozására vonatkozó adatvédelmi előírásokat.

Külön ajánlások születtek azokra a speciális adatkezelőkre, akik különleges védelmet igénylő személyi adatokat kezelnek. A fokozott nemzetközi figyelmet az indokolja az ő esetükben, hogy az általuk kezelt különleges adatok nyilvánosságra kerülése különösen érzékenyen érintheti azt, akire az adat vonatkozik. 1987-ben a rendőri szervekre, 1997-ben az egészségügyi adatok kezelőire vonatkozó európa tanácsi ajánlás született.

A személyi adatok védelmére vonatkozóan az alábbi elveket fogalmazták meg az említett dokumentumok:

- az egyéneknek joguk van a róluk nyilvántartott adatok megismeréséhez;
- személyes adat csak az érintett beleegyezésével vagy törvény által meghatározott esetekben rögzíthető és használható;
- a felvett adatnak pontosnak és időszerűnek kell lennie;
- személyi adat csak az adott cél megvalósításához szükséges mértékben és ideig kezelhető, azután meg kell semmisíteni;
- személyes adat csak kivételes esetben továbbítható az érintett beleegyezése nélkül;

- kívánatos, hogy biztos (ombudsman) vagy testület felügyelje az adatkezelést;
- az adatvédelmi rendelkezések megszegését büntetőjogi rendelkezésnek kell szankcionálnia;
- az érintett személy kérheti a szükségtelenné vált adat törlését, valamint a téves adat kijavítását.

Egyezmény az egyének védelméről a személyes adatok gépi feldolgozása során

Európa Tanács, 1981. (részlet)

6. cikk

Különleges adatok

Nem lehet gépi úton feldolgozni a faji eredetre, a politikai véleményre, a vallásos vagy más meggyőződésre, valamint az egészségre, a szexuális életre vonatkozó személyes adatokat, kivéve, ha a hazai jog megfelelő biztosítékot nyújt. Ez vonatkozik a büntető ítéletekkel kapcsolatos személyes adatokra is.

8. cikk

Az adatalanyt védő további garanciák

Mindenkinek joga van arra, hogy

- a) tudomást szerezzen a személyes adatok automatizált állományáról, annak fő céljairól, valamint az adatállományt kezelő személyéről és szokásos lakhelyéről vagy székhelyéről;
- b) ésszerű időközönként és túlzott késedelem vagy költség nélkül értesüljön arról, hogy egy automatizált adatállományban személyes adatait tárolják-e, és ezekről az adatokról számára érthető formában tájékoztassák;
- c) indokolt esetben ezeket az adatokat helyesbíttethesse vagy töröltethesse, ha ezen adatok feldolgozása ellentétes a jelen egyezmény 5. és 6. cikkében foglalt alapelveket érvényesítő hazai jog rendelkezéseivel;

d) jogorvoslással élhessen, ha e cikk b) és c) pontjában foglalt tájékoztatási vagy indokolt esetben közlési, helyesbítési, illetve törlési kérelmét nem teljesítik.

Szükség van-e törvényre a személyes adatok védelméről?

Az adatvédelmi egyezményt ratifikáló európai államok, így Magyarország is, kötelezettséget vállaltak arra, hogy az okmányba foglalt adatvédelmi előírásokat betartják (1998. évi VI. törvény). Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyezménybe foglaltnál szigorúbb szabályokat ne alkothattának saját országukban az információs önrendelkezés biztosítására.

Az adatvédelemhez való jog számos ország alkotmányának részévé vált. Ez jelentős előrelépés, mert alkotmányos alapjog gyakorlását csak törvényben lehet korlátozni, a jog lényeges tartalma azonban több ország – így hazánk – alkotmánya szerint törvényi úton sem korlátozható.

Az adatvédelem törvényi szabályozására ismert megoldás, hogy egyazon törvényben szabályozzák az egyén információs önrendelkezési jogát, valamint az információkhoz való szabad hozzáféréseinek jogát. A törvénynek kettős feladatot kell ellátnia: biztosítani kell, hogy az egyén védelmet élvezzen az állam növekvő információigényével szemben, s ugyanakkor azt is, hogy az állami intézmények működésének dokumentumai az egyén számára hozzáférhetővé váljanak. Az ismert megfogalmazás szerint “az állam polgárai minél nehezebben átvilágíthatók legyenek, míg az állam legyen minél áttetszőbb”.

Van olyan ország, ahol a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogokról külön-külön törvény rendelkezik, de egyes különösen érzékeny vagy bonyolult kérdésköröket még így is önállóan kell szabályozni. Példa erre az egészségügyi adatok kezeléséről szóló törvény, vagy a rendőrség, a nemzetbiztonsági szolgálatok adatkezelésére vonatkozó speciális szabályok összessége.

Általános követelmény, melyet többek között az Európa Tanács alapdokumentuma, az Emberi Jogok Európai Egyezménye (ECHR) is leszögez, hogy alapvető jogot csak törvény útján, és csak a demokratikus társadalmakban szükséges mértékben lehet korlátozni. Egyes

jogok gyakorlását még szükséghelyzetben sem lehet felfüggeszteni, s az információs önrendelkezési jog ezek közé tartozik.

A TASZ álláspontja szerint:

- az információs önrendelkezési jog megszilárdulását és kiteljesedését szolgálja, ha arról önálló törvény rendelkezik;
- az információs önrendelkezési jogot csak törvény korlátozhatja, de lényeges tartalmát törvény sem vonhatja el;
- a törvényben előírt jogkorlátozás meg kell feleljen a célhoz kötöttség valamint a szükségesség/arányosság alkotmányos követelményének.

Miben segíthet az adatvédelmi biztos?

Számos ország – így például Kanada, az Egyesült Államok, Anglia, Új-Zéland, Németország és Magyarország – ismeri az adatvédelmi előírások betartásán őrködő biztos (ombudsman) vagy testület intézményét. A biztos felügyeli az adatkezelők működésének törvényességét, és ajánlásokat fogalmaz meg azokra az esetekre vonatkozóan, amikor a gyakorlat eltér a kívánatostól.

Hozzá fordulhatnak panasszal azok, akik úgy érzik, hogy valamely intézmény jogsértő módon gyűjtött és tárolt róluk adatokat.

Fontos jogosultsága lehet az adatvédelmi biztosnak vagy testületnek, hogy véleményt mondjon a jogszabálytervezetéről, rámutasson azok adatvédelmi alapelveket sértő vonásaira, illetve kezdeményezze az adatvédelem szempontjából szükséges jogalkotási lépéseket.

Mihez kell az érintett beleegyezését kérni?

Személyes adatokat alapszabályként mindig az érintettől közvetlenül kell kérni. Ahhoz, hogy a megkérdezett tájékozott beleegyezést adhasson adatai kezeléséhez, ismertetni kell vele a következőket:

- kötelező-e vagy önkéntes az adatszolgáltatás;
- milyen célra kellene az adatok;
- továbbítják-e az adatokat más adatkezelő részére;
- kik fogják az adatokat feldolgozni és ezáltal megismerni;
- joga van ahhoz, hogy felszólítására kijavítsák a téves adatokat.

Amennyiben a személyes adatok forrása nem maga az érintett, akkor gondoskodni kell arról, hogy utólag megkapja a szükséges tájékoztatást az adatkezelésről.

A törvény különböző fajta személyes adatokat más és más erősségű védelemben részesíthet. Különleges adatok körébe sorolhatja például az etnikai hovatartozásra, a lelkiismereti meggyőződésre, az egészségi állapotra vonatkozó személyes adatokat. Ezeknek az adatoknak kiemelt védelmet biztosíthat, akár úgy is, hogy az adatok kezelését az érintett írásos beleegyezéséhez köti.

Mit jelent az összekapcsolás tilalma?

Különböző állami, önkormányzati intézmények sokféle adatot gyűjtenek az állampolgárokról. Ezek az adatrendszerek eredetileg meghatározott célra jönnek létre, és egymástól elkülönülnek. Az államnak azonban érdeke fűződhet ahhoz, hogy az elkülönült és korlátozott célra létrehozott adatrendszereket többféle célra is felhasználja, illetve egymással egybekapcsolja, akár csak azért, hogy az igazgatási szervek működését egyszerűsítse vagy hatékonyabbá tegye.

Ha a különböző nyilvántartások összekapcsolása nem ütközik tilalomba, akkor az állam szinte mindent megtudhat polgárainak anyagi helyzetéről, családi viszonyairól, egészségi állapotáról, szakmai előmeneteléről, fogyasztási és egyéb szokásairól. Amíg az adatokat kartonokra iktatták és szekrénybe zárva tartották, a különböző hivatalokban tárolt adatok egyidejű megismerése fizikai korlátokba ütközött. A számítástechnika azonban nemcsak az adattárolást könnyíti meg, hanem lehetőséget ad a nyilvántartások tetszőleges összekapcsolására is, s ezt bárki megteheti, aki az adatbázisokhoz hozzáfér. Ezért külön rendelkezések útján kell korlátozni a különböző adatbázisok összekapcsolását. Továbbá az

is az adatkezelők alapvető kötelezettségei közé tartozik, hogy az adatokat olyan módon tárolják, ami az illetéktelenek számára gyakorlatilag lehetlenné teszi a hozzáférést.

Mi szól az általános személyi azonosító jelek használata ellen?

Különösen megkönnyíti a nyilvántartások összekapcsolását, ha létezik egy általános azonosító jel, melyet minden adatfelvételkor csatolnak a személyes adatokhoz. Az adatvédelmi tudatosság időszakában számos ország bevezetett ilyen azonosító jelet, ma már azonban Európa számos országában tilos ezek használata. Eredetileg e számkódokat népszámlálás céljára vezették be például Belgiumban, Hollandiában, Izlandon, Norvégiában, társadalombiztosítási számként használták Finnországban vagy Svájcban. Portugáliában a fasiszta hatalom rendelte el az általános személyi szám használatát, ezért a régi rend bukásakor az új alkotmány külön deklarálta a személyi szám használatának általános tilalmát. Németországban az Alkotmánybíróság mondta ki 1969-ben, hogy az emberek katalógizálása az emberi méltósághoz fűződő alapvető jogot sérti. 1983-ban úgy döntött a testület, hogy a személyi szám általános használata alkotmányellenes. Magyarországon – Franciaországhoz hasonlóan – először bevezették az egységes személyazonosító jelet, majd az Alkotmánybíróság 1991-es határozata nyomán fokozatosan visszaszorították használatát, és a nagy adatrendszereket – így a társadalombiztosítási és az adóügyi adatbázist – más és más azonosító jelekhez kötötték. Az Alkotmánybíróság ugyanis kimondta, hogy az általános használatú személyi szám alkotmányellenes. A személyiségi jogok különösen súlyos megsértésének nyilvánította a testület, ha az egyes személyekről gyűjtött adatok összessége megismerhetővé válik, és az eredeti összefüggésekből kiragadva “személyiségprofil” lehet alkotni belőlük. Ha a jogalkotó erre lehetőséget adna, azzal megvonná a magánélethez való jogot az állam polgáraitól.

Melyek az adatvédelem különösen érzékeny területei?

Rendőrségi adatkezelés

Az információs önrendelkezési jog korlátozásának egyik forrása, hogy a törvényes előírásokon a közbiztonságra való hivatkozással lazítanak. A bűncselekmények üldözése és felderítése érdekében a rendőrség szeretne minél egyszerűbb eljárásban, minél több területről személyes adatokhoz jutni. Az ily módon elnyert megkülönböztetett jogosítványai veszélyeztetik az adatvédelem alkotmányos jogelveit. A polgároknak egyaránt joguk van ahhoz, hogy biztonságban éljenek, és ahhoz, hogy személyes adataikat jogosulatlanul senki meg ne ismerhesse.

A rendőrség csak azokban az esetekben juthat személyes adatokhoz, ha erre törvényes felhatalmazást kap. E törvényi felhatalmazás meg kell feleljen a célhoz kötöttség, a szükségesség, valamint az arányosság követelményének. A TASZ álláspontja szerint rendőrség csak az alábbi korlátok között gyűjthet, tárolhat és használhat személyi adatokat:

- adatot kérni kizárólag az adatkezelés konkrét céljának és a kért adatok pontos körülhatárolásának írásbeli megjelölésével szabad;
- megengedhetetlen, hogy a rendőrség általános bűnmegelőzési céllal, “készletre” gyűjtsön különleges és személyes adatokat, különös tekintettel az egészségügyi adatokra;
- az eljárás befejezése után, ha a gyanúsított mentesül a gyanú alól, személyes adatait törölni kell a rendőrségi nyilvántartásból;
- a büntetett előléttől való mentesítés után az érintett adatait törölni kell a nyilvántartásból;
- mindazon személyes adatokat, melyek konkrét büntetőüggyel nem állnak összefüggésben, törölni kell a nyilvántartásból.

A célhoz kötöttség követelményének ellentmondana, ha a rendőrség készletre gyűjthetne különleges adatokat az emberek egészségi állapotáról, drogfüggőségéről, AIDS-betegségről, vagy valamilyen csoporthoz tartozásról. Ilyen adatokat a rendőrségnek csak akkor szabad kezelnie, ha azok konkrét bűncselekménnyel vannak összefüggésben.

A TASZ álláspontja szerint:

- az orvosi titoktartás alól csak kivételesen, konkrét bűnügyben történő nyomozás esetén adható felmentés;
- súlyosan sérti az egészségügyi ellátás érdekeit és a drogbetegek személyiségi jogait, hogy a drogfogyasztókat kezelő orvosokra, terápiás intézetekre általános adatszolgáltatási kötelezettséget rónak;
- általános bünfelderítési célból a rendőrség bankoktól, illetve az adóhatóságtól sem kérhet információkat, kizárólag meghatározott bűncselekmény gyanúja esetén, és kizárólag az elkövetéssel alaposan gyanúsítható személyről.

Az Európa Tanács 1987-ben ajánlást adott ki arra vonatkozóan, hogyan gyűjthet, tárolhat és hasznosíthat a rendőrség személyes adatokat. Ez a dokumentum egyebek közt azt is előírja, hogy a különféle adatokat tárolásuk során meg kell különböztetni aszerint, mennyire megbízhatóak; feltétlenül el kell különíteni a tényeken alapuló adatokat a feltételezésen alapuló adatoktól.

Nemzetbiztonsági megfigyelés

A közbiztonság mellett a nemzetbiztonságra való hivatkozás is alapul szolgálhat arra, hogy a törvény eltekintsen az adatvédelem általános szabályaitól.

A nemzetbiztonsági szolgálatok adatkezelése is meg kell feleljen a szükségesség és arányosság követelményeinek. A TASZ álláspontja szerint a nemzetbiztonsági érdeket szűken kell értelmezni, nemzetbiztonsági érdekeknek csak

- az állam léte, integritása ellen irányuló erőszak, vagy erőszakkal való fenyegetés elhárítása;
- az állam önvédelmi képessége ellen irányuló erőszak, vagy erőszakkal való fenyegetés elhárítása; valamint
- a legfőbb állami tisztségviselők személyes biztonsága minősülhet.

Titkos eszközökkel való megfigyelést a szolgálatoknak csak bírói vagy ügyészi engedéllyel szabad folytatniuk. Az információs önrendelkezés joga megkívánja, hogy a megfigyelésről,

a titkosszolgálati eszközök használatáról az érintett utólag mindenképp tájékoztatást kapjon. Akkor is, ha a bűncselekmény gyanúja vele szemben nem igazolódott.

Egészségügyi adatok

Az egészségügyi adatok magukban foglalják az orvosi kezelés során keletkezett diagnózisokat, leleteket, a kórtörténet leírását, a megbetegedés körülményeire vonatkozó információt, stb. Tartalmazhatnak genetikai információt, amelyből messzemenő következtetéseket lehet levonni nemcsak az érintett személy, de utódai, vér szerinti rokonai genetikai adottságaira is. Egyes betegségek, gyógykezelési módok titokban tartása a beteg számára különösen fontos lehet. Ha valaki pszichiátriai kezelés alatt áll, és ez kitudódik, hátrányos megkülönböztetés érheti a társadalmi élet különböző szinterein, illetve személyes kapcsolataiban.

Ezért az egészségügyi adatok különleges adatoknak minősülnek, melyek kezelését a személyes adatokénál szigorúbb feltételekhez szokás kötni. Ilyen megfontolások vezérelték az Európa Tanács miniszteri bizottságát, amikor 1997-ben ajánlást fogadott el az egészségügyi adatok védelmének legfontosabb alapelveiről (R/97/5 számú ajánlás).

Fontos alapelv, hogy az orvosi adatok harmadik fél számára történő továbbítására csak a beteg beleegyezésével, illetve gyógyítási érdekből kerülhessen sor. Itt is szem előtt kell tartani, hogy orvosi konzílium kéréséhez nem feltétlenül szükséges a beteg személyazonosságának feltárása, a vizsgálati anyagokat is lehet személyi adatok nélkül, kóddal ellátva továbbküldeni.

Módot kell adni arra is, hogy a beteg maga döntsön arról, melyik hozzátartozója kaphat orvosától tájékoztatást. A beteg akaratára ellenére még hozzátartozói sem kerülhetnek a betegségével kapcsolatos információk birtokába.

Milyen adatszolgáltatási kötelezettséget írhat elő a törvény az egészségügyi intézmények számára? Az adatszolgáltatás alapjául leggyakrabban az alábbi indokok szolgálnak:

- járványügyi, epidemiológiai okok (fertőzőes megbetegedések jelentése);
- egészségügyi szükséghelyzet (pl. mérgezés);
- bűnüldözés;

- igazságszolgáltatási intézmények igényei.

Az itt felsorolt kötelező adatszolgáltatásokkor is érvényesülnie kell a szükségesség/arányosság követelményének. Ha egy betegség esetében az új megbetegedések számának alakulását kívánják figyelemmel kísérni, ehhez elégséges a személyi adatoktól megfosztott, kódolt információ továbbítása a közegészségügyi hatóságokhoz. Ha nyomozóhatóságok kérnek egy adott személyről adatokat, akkor meg kell jelölniük, hogy milyen célból és milyen adatokat kérnek. Nem kérhetik például arra a kórházat, hogy küldje meg nekik X “orvosi iratait” azon a címen, hogy az illető ellen eljárás indult. Az adatkérést csak az alapozhatja meg, ha az adott személyt bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, és ha a kért adat összefüggésben van a bűncselekménnyel.

Az egészségügyi adatok kezeléséről és védelméről szóló törvény (1997. évi XLVII. törvény) sajnálatosan tágan fogalmazza meg azokat az érdekeket, amelyekből az érintett hozzájárulása nélkül közölhetők a róla szóló információk. Nemcsak bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személy esetében engedélyezi a rendőrségi adatkérést, de bűnfelderítési célból is. A magyar jogrendszer az ügyvédi titkot korlátozás nélkül tiszteletben tartja: az ügyvéd a megbízó engedélye nélkül *semmilyen körülmények között* nem tárhatja fel az ügyfélre vonatkozó ismereteit. Indokolt lenne, hogy az orvosi titoktartás melletti indokokat az ügyvédi titoktartással azonos súllyal vegyék figyelembe.

Speciális problémát jelent, ha a bűnüldöző hatóságok a drogfüggőket kezelő terápiás intézmények nyilvántartásai iránt tanúsítanak intenzív érdeklődést. A drogpolitika irányváltásaitól függetlenül, a gyógyulni kívánó drogbetegeknek meg kell adni a lehetőséget, hogy büntetőjogi következmények veszélye nélkül kérhessenek orvosi segítséget. A jog nem büntetheti a kábítószer fogyasztását, ha nem ad módot a kábítószerfüggőknek, hogy szenvedélybetegségükből kigyógyulhassanak. Ha adataikat a terápiás intézménytől kéri be, ez azt jelenti, hogy éppen akkor kíván rájuk a törvény lesújtani, amikor fel akarnak hagyni a büntetőjogi tilalom alá eső magatartással. Még droghasználat okozta rosszullét esetén sem mernek orvost hívni, ha attól kell tartaniuk, hogy a mentőszolgálat jelenti az esetet a rendőrségnek.

A TASZ álláspontja szerint az egészségügyi adatok kezelése során az alábbi kívánalmaknak kell eleget tenni:

- az orvos köteles teljes körű tájékoztatást adni a betegnek a betegségével összefüggő információkról;
- az egészségügyi intézményeknek gondoskodniuk kell arról, hogy a beteg információs önrendelkezési jogának érvényesítése ne ütközzék akadályba: iratait megismerhesse, azokról másolatot kaphasson;
- diagnosztikai vagy konzultációs céllal lehetőleg úgy kell továbbítani az adatokat, hogy azok személyazonosításra ne legyenek alkalmasak;
- a rendőrségnek nem szabad általános bűnmegelőzési célból egészségügyi adatot kérnie (anélkül tehát, hogy a beteggel szemben alapos gyanú merülne föl, és a kért adat összefüggésben volna a feltételezett bűncselekménnyel);
- törvényben kell szabályozni, milyen genetikai információkat, és hogyan lehet bűnüldözési célból begyűjteni, tárolni és hasznosítani; a genetikai információk egyéb célból történő kezelését az érintett beleegyezésétől kell függővé tenni.

A személyes adatok védelméhez való jog nem abszolút jog, kivételesen törvény által korlátozható, de csakis az alkotmánnyal összhangban, akkor, ha ez egy másik alapjog érvényesüléséhez elkerülhetetlenül szükséges. Lényeges tartalmát azonban még ekkor sem lehet korlátozni. Ha adatvédelmi jogainkat megsértik, az adatkezelő ellen bírósághoz fordulhatunk. Akinek kára származik abból, hogy adatait megsértették, a polgári jog szabályai szerint kártérítést követelhet.

Az adatvédelmi ombudsman örködik az információs önrendelkezési jog érvényesülése felett. A hozzá forduló panaszokkal kapcsolatban állásfoglalásokat ad ki, és ha szükséges, tájékoztatja az érintetteket alkotmányos jogaikról. Az adatvédelmi biztos bármilyen nyilvántartásba betekintést nyerhet és állásfoglalásai az intézményekre nézve kötelezőek.

Magyarország főbb adatvédelmi rendelkezései

Az alkotmány rögzíti a személyes adatok védelméhez való jogot, és előírja, hogy adatvédelmi törvényt kell alkotni. Az általános szabályokat a polgári törvénykönyv is megfogalmazza. Speciális jogszabály a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról az 1992. évi LXIII. törvény. A törvény célként deklarálja, hogy személyes adataival mindenki maga rendelkezzen. A nemzetközi normákkal összhangban meghatározza a személyes adatok gyűjtésének és feldolgozásának feltételeit.

Az adatvédelmi törvény értelmében mindenkinek joga van megtudni, hogy milyen adatokat tartanak nyilván róla, és mindenki kérheti téves adatai törlését. A személyes adatokat az arra jogosult szervek is csak meghatározott célból és csak a szükséges mértékben és ideig kezelhetik. Az adatfelvétel előtt a kérdezett személlyel közölni kell, hogy az adat szolgáltatása önkéntes vagy kötelező. Amennyiben az adatszolgáltatás kötelező, meg kell jelölni az azt elrendelő jogszabályt is. Személyes adatot harmadik fél számára továbbítani csak az érintett beleegyezésével lehet. Kivételt e szabály alól – meghatározott indokból – csak törvény teremthet.

A személyes adatoknál is szigorúbban védettek az ún. különleges adatok. Különleges adatnak minősül minden információ, mely faji eredetre, nemzetiségi és etnikai hovatartozásra, politikai véleményre, illetve vallásos vagy más meggyőződésre, továbbá az egészségi állapotra, kóros szenvedélyre, szexuális életre vagy büntetett előéletre vonatkozik. Különleges adat kezeléséhez vagy az érintett írásbeli hozzájárulása szükséges, vagy törvény adhat rá felhatalmazást.

Etnikai hovatartozásról az állam nem vezethet nyilvántartást, és nem szólíthatja fel polgárait, hogy ilyen adataikról nyilatkozzanak. A 281/40 számú EU irányelv az etnikai, faji hovatartozásra, politikai, vallási vagy világnézeti meggyőződésre, szakszervezeti tagságra, egészségügyi vagy szexuális életre vonatkozó adatok feldolgozásának kategorikus tiltását szorgalmazza; ez alól kizárólag az érintett kifejezett hozzájárulása, vagy az ő érdekében történő eljárás esetében tesz kivételt.

Személyazonosságot igazoló okmányok használata

A személyazonosító jel kezelésére csak meghatározott szervek jogosultak. Magyarországon ezek közé tartozik a lakcímnnyilvántartó, az anyakönyvvezető, a rendőrség, a bíróság. Bankok például nem kérhetik el a személyazonosító számot, és a személyes adatokat tartalmazó okmányt sem fénymásolhatják. Az okmányok csupán a személyazonosság igazolására szolgálnak, rögzítésük indokolatlan. A bankok és a befektetési vállalkozások ügyfélszerződésai jogosulatlanul kérnének nyilatkozatot a családi állapotról, a házastárs foglalkozásáról, a társadalombiztosítási számról – kötelesek a szerződéskötést ezek közlésétől függetleníteni. Ugyanebből az okból nem indokolt, tehát nem is jogszerű, hogy bankkártyával történő fizetéskor a vásárló személyazonosságát igazoló dokumentumról másolatot készítsenek.

Az Internet elterjedése új kérdéseket vet fel az adatvédelem területén is. Egy olyan alkalommal, amikor bűncselekmény konkrét gyanúja állt fenn, a magyar rendőrség jogszerűen kapta meg a gyanúsított személyi adatait egy díj ellenében hozzáférést biztosító szolgáltatótól, mivel valószínűnek tűnt, hogy a robbantásos merénylet elkövetője az Interneten fért hozzá a robbanószerkezet elkészítésének módjához. Ellenben a névtelen hozzászólást lehetővé tevő hálózati fórumra küldött üzenet esetében a szolgáltató – mivel a névtelenséget lehetővé teszi – nem adhatja ki a rendőrségnek a hozzászóló azonosítására alkalmas adatokat. Az e-mail cím ugyanúgy személyes adat, mint a lakcím, amennyiben konkrét személy azonosítására alkalmas.

Hasonlóan új probléma a köztéri videofelvétel-készítés elterjedése is. Az államok a bűncselekmények és közlekedési szabálysértések számának csökkenését várják az intézkedéstől. Tisztázatlan azonban, hogy mennyi ideig tárolhatják a felvételeket, és hogy az egyének személyiségi jogai hogyan érvényesülhetnek. Bűncselekmény hiányában is nem

kívánatos benyomást alakíthat ki valakiről, hogy bemegy egy bizonyos házba vagy üzletbe, illetve, hogy mit tesz az utcán. Bár a megfigyelés mellett érvelők szerint az ember utcán közterületen van, és számíthat arra, hogy figyelhetik, de a kamerák hatósugara magánterületre, például kertekbe vagy lakásokba is behatolhat. Továbbá azt sem gondolták végig, hogy milyen kritériumok szerint digitalizálhatnak és tárolhatnak a hatóságok például felismerésre alkalmas arcképeket.

Függetlenül azonban a szándéktól, a köztéri videomegfigyelés mindenképpen az ellenőrzöttség, “a Nagy Testvér figyel téged” orwelli vízióját keltheti a lakosságban.

Melyek a TASZ főbb célkitűzései az adatvédelem területén?

- A magyar adatvédelmi törvény rendelkezései érvényesüljenek az állami intézmények mindennapos gyakorlatában.
- Az állampolgárok ismerjék meg az információs önrendelkezési jog érvényesülését szolgáló szabályokat.
- A nagy állami adatkezelő rendszereket továbbra se lehessen egymással összekapcsolni.
- Bűnüldözési érdekre hivatkozva ne lehessen lerombolni az adatvédelem legfontosabb alapelveit.
- Kerüljön ki a rendőrségi törvényből a büntelődési érdekből történő adatkérésre való felhatalmazás.
- Az egészségügyi intézmények ismerjék meg az adatvédelmi előírásokat, és utasítsák vissza a jogosulatlan adatkéréseket.
- A TASZ egyik legfontosabb feladatának tekinti, hogy a pszichiátriai betegek, kábítószerfogyasztók, HIV-pozitív személyek adatai kiemelt védelemben részesüljenek.
- A törvényhozókhöz, az alkotmánybírósághoz, az adatvédelmi biztoshoz a továbbiakban is indítvánnyal fordulunk, valahányszor azt álláspontunk szerint a személyes adatok védelme megkívánja.